

West-Side Story

Másfél évtizede (1957 szeptember 26-án) mutatták be először a New-York-i Winter Garden színházban a *West Side Story*-t s ezzel új korszak nyílt a musical-ek történetében.

Elsőnek is, ezt a történetet nem a Broadway ügyestollú átdolgozó formázták Shakespeare alapanyagából (aki, mint tudjuk, maga is idegen, hozott anyagból dolgozott), hanem egy balettmester és koreográfus, Jerome Robbins szülte. Az újítás tehát nem az, hogy Shakespeare-t prózába és dalba gyúrta mondjuk Rogers és Hammerstein: itt olyan átirattal van dolgunk, mint Csajkovszkij balettje.

A *West Side Story* mindenekelőtt balett. Egy új és ruganyos ifjúság mozgásvilágát ragadja meg alkalmazott zenére, melyet filmharmonikus zenekarok nagyszerű karmestere, a klasszikusokon edzett Leonard Bernstein írt, korántsem valamely egyéni stílusban, hanem azzal az eklektikus ízléssel, mely szituációhoz és feladathoz teljességgel simulni képes. Ez a zene — írta a bemutatóról a híres angol kritikus, Kenneth Tynan — „sima és kegyetlen, mint a kobra; úgy hangzik, mintha Puccini és Stravinszkij görkorcsoyán járta volna be a modern jazz vidékét”. S ez pontos megfigyelés, legfeljebb a *modern* szót kell pontosabban értelmeznünk. 1956-tól már harsogott az újfajta zene, a rock. Bernsteint ez meg sem érintette. A jazz, melyhez elgörkorcsoyázik, a negyvenes éveké, ez Glenn Miller és zenekara; Stravinszkijból is a század első évtizedét használja, Pucciniból pedig a legédesebb, sőt a legédesebb foszlányok származtak át hozzá, például a „Maria” áriában.

Dehát a musical keverék-műfaj, természete szerint eklektikus: műfajokat éppúgy kever, mint hagyományokat, az egységesség eleganciájára aligha tarthat igényt. A *West Side Story* azonban kiváltságos helyet foglal el a futószalagon gyártott zenés produkciók között. Van anyanyelve. A tánc.

Jerome Robbins ugyanis felismer- te, hogy a modern nagyváros ifjúsá-

gának családottsága és nyugtalan- sága a feszülő izmokban és az ug- násrakész testben halmozódik fel. Az ugrás: agresszió-kifejező és agresz- zió-levezető. Demonstráció és torna- gyakorlat, győzelem azokon a szo- morú szürke falakon, melyeket a ru- ganyos láb csakis a táncban tud át- ugrani.

A *West-Side Story* azért legitim átdolgozása a Rómeó és Júlia törté- netének, mert nem egy újabb és fel- frissített „irodalomra” hangszereli át Shakespeare-t. A szövegkönyv író- jának (Arthur Laurents) és a songok szerzőjének (Stephen Sondheim) alá- rendelt szerep jutott. Itt Robbins és Bernstein uralkodik, főszereplővé avatva ugyanakkor a balettkart, az- az a két bandát.

A „Jet”-ek bandája — amerikai, azaz etnikailag kevert, ám mégis integrált. Nagyszüleik, dédszüleik jöttek Európából, vagy Dél-Ameri- kából. Egyenruhát viselnek, mely a végső különbségeket is eltünteti kö- zöttük. „An anthology of what is called American”: a fiúk a kereszt- metszetét képviselik annak, amit amerikainak nevezünk — mondja a forgatókönyv. A másik banda, a „Sharks” viszont egy etnikailag *nem* integrált réteget képvisel. Puerto- Ricó-iak. Zárt közösség, melyet a szegénység és a megalázottság nem enged keveredni.

Az alaphelyzetnek ez a rajza dra- maturgiailag és mondanivalóban is szerencsés. Feszültségeremtő elem s az amerikai társadalom egy lényeges ellentmondására mutat rá. A teljes iparosodással lelassult, sőt megállt a népeknek az a keveredése, mely a földrész egyedülállóan demokratikus hagyományát adta. S visszaopta egy már-már feudáliszmusra emlékeztető előítéletrendszer érvényesülési lehe- tőségét.

A Rómeó—Júlia történet itt és ezért válhat aktuálissá a kortársi nagyvárosban. Ahogy az egykori Ve- ronában csak a felvilágosult fejedele- lem tiltó parancsa és békítő ereje képes a vetélkedő feudális erőket megfékezni, ugyanúgy New York

West Side-ja egy elmaradott állapot minden indulatát kénytelen fegyelmezni. Shakespeare és Robbins az egyenlőtlen fejlődés drámáit írja s mindkettő aktuális volt a maga korában.

Shakespeare és Robbins között persze nemcsak színvonalban óriási a különbség. De tudatos a dramaturgiai technikában — Robbins javára. A szerkezet itt sima, és ügyes, „mint a kobra”. A táncosoknak az a jelszava „cool, cool!” — hidegen, nyeglén akarnak viselkedni. Laza mozgásuk fenyegetése ezt a nyegleséget mutatja, a tánc eszperantójával. Az áriák viszont (pl. Tonight) romantikusan érzelmesekek. Robbins—Bernsteintől különben a legnagyobb szerűbb vezérmotívummal dolgozik. A „hideg” (cool) jazz-ből ismert zenei nyelvét a bandákra alkalmazza, míg a főszeplők az „édes” (a dallamos, a sweet) hangjain szólnak meg. A felismerhetőség, az azonosítási jelkulcs ennek a zenének nyugtalanítóan nyilvánuló rétege.

De aztán az időbeli dramaturgiában is szigorúbbak szerzőink, mint a ráérős Shakespeare. Az ún. prologus egy hónappal a cselekmény megkezdése előtt játszódik, ám utána, szinte óraműszerűen beosztott

időkeretben pereg a történet. Délután öt órakor (munka után) kezdődik az utcán, majd másnap is délután indít 5.30-kor, majd harmadnap este kilenctől pontosan éjjelig tart a háromnapos eseménysorozat.

A Shakespeare-i történetből az átdolgozók két motívumot mellőztek, ugyancsak tudatosan. Az egyik Rómeó utazása Mantovába. A szorosabbra szőtt cselekménybe ez a „véletlen mozzanat” nem fér be. Ama régi történetben ugyanis nemcsak a „környezet” okozza a tragédiát. Itt azonban, a modern változatban egy szűkebb, determinista szemlélet érvényesül. A tragédia minden eleme „készen van”. Képviselek a falak, a hálók, az utca, a piszok. New York utcái eldöntötték azt, amit Verona utcái soha: hogy itt a sors és a végzet nem adhat menekülési lehetőséget. Elvégeztetett, és semmi se tisztázható. Hiszen a „felnőttek” között sem tűnik fel Shakespeare fejedelmének modern megfelelője. Nincs kioldás, nincs katharzis. Csak anynyi, hogy a két banda egy-egy képviselője viszi a holttestet és Maria, büszkén, gyászban követi a proceszust. A szerzők a közönségre bízzák, hogyan is vélekedjenek fehérek és Puerto-Ricó-iak jövőjéről. Lau-

Jelenet a filmből

Rita Moreno, George Chakiris, Nathalie Wood

rents — Sondheim — Bernstein — Robbins nem vállalhatják a fejedelem szavainak tolmácsolását. Mert hogy mit hoz a jövő, arról aligha tudhatnak bármit is.

A végeredmény: hogy egy lényeges kérdésről, telitalálatos műfaji érzékkel a szerzők éppencsak megálltak annál a határnál, amit remekművek vonnak maguk köré. A tagadhatatlan szentimentalizmus rontja itt le azt a bátor társadalomrajzot, amit a West-Side Story megjelenít. Társadalom és környezet-rajzot mondhatnánk, mert amennyire „elvonatkoztat” a balett-szerűség, olyannyira megköveteli a mondani-való, az üzenet azt a sűrű, atmoszférikus ábrázolást, amit a színpadi és a filmváltozat egyaránt képvisel. A történet csak úgy érvényes, ha a koreográfia a háttér tökéletes hitelesen fedteteti táncjellegét, ha realitást kölcsönözhet a vastraverzek, grundok világából.

A West-Side Story ebben remekel. Azaz alacsony, házaktól szegélyezett horizont, melyből még a kamera optikája sem tud kitekinteni, egy magyarázó valóság kulisszáit teremt a történet köré. Mint ahogy a menyasszonyi ruhákat árusító kicsiny műhely is leleplező-magyarázó erejű a szentimentális dalokhoz.

Egységes mű, nagyszerű végigmondottsággal és kitűnő szereposztással. Az egykori, New-York-i premiért javarészt ismeretlen színészek játszották: Robbins stúdiójából azok, akik egyformán tudnak énekelni, játszani, táncolni. A filmváltozat már válogathatott ez új típusú, sokoldalú színészekből. A két női főszereplő, Rita Moreno és Nathalie Wood azóta is sztárja maradt az amerikai filmgyártásnak. George Chakiris inkább ragyogó megjelenésével és technikai tudásával állja meg a helyét. Russ Tamblin érzelmessége egy avittabb stílust idéz.

Másfél évtized és a West-Side Story-ból, mai szóhasználatunkkal élve, fél-klasszikus lett. Még Bernstein musical-jei sem vetélkedhetnek vele. Úgy látszik, a könnyűzene fejlődése minden korszaknak adott „nyelvet” teremt és engedélyez. A *My Fair Lady* a bécsi operett hangvételét frissítette fel; a *West-Side Story* a jazz, a *Hair* a rock-zene összefoglalója. Nem a musical a ritka, hanem az önálló zenei stílus, amely mintha mindig csak egyetlen alkotásban összegeznék eredményeit, évtizedenként.

A West-Side Story az ötvenes évek klasszikusa.

UNGVÁRI TAMÁS